

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry on kotimainen yhteistyöverkosto, jonka tehtävänä on edistää luovan alan toimintaedellytyksiä. Luovat ry:n jäsenenä on 13 eri alojen tekijöitä, taiteilijoita ja tuottajia edustavaa järjestöä. Jäsenistömme edustamat ammatin- ja elinkeinonharjoittajat ja yritykset kuuluvat niihin, joilta – raportin sanoin – korona vei työpaikkoja ja toimeentuloa, turvaa sekä tulevaisuudenuskoa.

Työryhmän raportti on realistinen kuvatessaan koronan kulttuurialalle aiheuttamaa ahdinkoa, menetyksiä ja näköalattomuutta, mutta samalla toiveikas osoittaessaan kulttuurialan suuren yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen sekä monimuotoisen potentiaalin. Raportin toimenpideehdotukset ovat kunnianhimoisia ja mittavia, kuten niiden pitää ollakin. Toteutusvastuu on osoitettu pääsääntöisesti valtionhallinnolle ja muulle julkiselle sektorille. Julkinen rahoitus ja tuki kulttuurin kentälle on ensiarvoisen tärkeää, mutta on myös syytä muistaa, että taloudellista toimeliaisuutta ja kasvua tuottaa ennen kaikkea yksityinen sektori ja siihen sisältyvät luovat toimialat. Myös raportissa tähdennetään, että julkinen rahoitus on hyödyllisintä silloin, kun se toimii vipuvartena, jonka myötä kulttuurihankkeisiin saadaan mukaan yksityistä rahoitusta.

Luovat alat ovat kärsineet koronasta ennennäkemättömällä tavalla, mutta niillä on iso potentiaali nousta maamme kasvun veturiksi. Kasvun vauhdittamiseksi toimiala tarvitsee räätälöityjä ja kohdennettuja erityistoimia. Tavoitteeksi tulee asettaa luovan alan BKT-osuuden nostaminen vähintään eurooppalaisen keskiarvon (4,4 %) tasolle.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

1. Toteutetaan sisällöntekijöiden asemaan ja luoviin aloihin vaikuttavat EU-direktiivit Suomessa
2. Kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi kehitetään alan rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä
3. Julkinen valta takaa freelancereiden sosiaaliset oikeudet, riittävän sosiaaliturvan ja työehdot
4. Lisätään kulttuurialan rahoitusta valtion talousarviossa ja valtion ja kuntien rahoituksen yhteisvaikutusta sekä kehitetään kannustimia yksityisen rahoituksen houkuttelemiseksi vahvistamaan kulttuurisektorin taloutta
5. Hallitus antaa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

Kulttuurin ja luovien alojen merkitystä tulee painokkaasti alleviivata ja konkretisoida tulevassa hallitusohjelmassa. Raportissa on ansiokkaasti vastuutettu toimenpiteiden toteutusta useille keskeisille ministeriöille sekä muille viranomaisille ja toimijoille. Onnistumisen kannalta on olennaista, että nämä tahot paneutuvat omiin tehtäviinsä ratkaisuhakuisesti ja tekevät hallinto- ja organisaatorajat ylittävää yhteistyötä. On yhtä lailla tärkeää, että erilaisten sidosryhmien, kuten luovan alan tekijöiden, taiteilijoiden ja yritysten asiantuntemusta ja kokemusta hyödynnetään sekä toimenpiteiden suunnittelussa että käytännön toteuttamisessa.

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Luovat alat ovat Suomelle tärkeitä sekä tiedon, kulttuurin, ilon ja elämysten tuottajina että merkittävänä työllistäjänä ja talouskasvun lähteenä. Pidämme merkittävänä kulttuurin profiilia nostavana toimenpiteenä, että hallitus antaa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon ja ottaa siinä esityksen mukaisesti huomioon laajasti luovia aloja koskevat asiat ja niihin liittyvät toiminta- ja rahoitusvastuut. Raportissa linjataan aivan oikein, että osana valtioneuvoston selonteon valmistelua on myös käsiteltävä koronapandemiasta saadut kokemukset ja ennakoitava erilaisia yllättäviä tulevia tilanteita ja riskejä. Lisäksi on tärkeää, että kulttuurialan toimijoille tarjotaan mahdollisuus osallistua selonteon valmisteluprosessiin esimerkiksi työpajoissa tai asiantuntijakuulemisissa.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kannatamme tavoitetta, että taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan yhteen prosenttiin kaikista valtion talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä. Kuten raportissa todetaan, kulttuuriala on työvoimaintensiivinen ala, jonka positiiviset vaikutukset leviävät laajasti talouteen. Luovat alat tuottavat yhteensä noin 3,5 % BKT:stä ja työpaikoista. Tämä osuus on suurempi kuin esimerkiksi metsäteollisuudella, elektroniikkateollisuudella tai majoitus- ja ravintola-alalla. Uskomme raportin

laatineen työryhmän tavoin, että kulttuuriin kohdistettu julkinen tuki palautuu yhteiskunnalle verotuloina ja hyvinvointia edistävinä hyötyinä.

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Raportissa muistutetaan, että luovan alan tuotteiden ja palvelujen kysyntä kasvaa voimakkaasti Euroopassa ja maailmanlaajuisesti. Myös Suomessa luovat alat tuottavat yhteensä noin 3,5 % BKT:stä ja työpaikoista, mutta osuus on meillä merkittävästi pienempi kuin esimerkiksi Ruotsissa tai Iso-Britanniassa. Suomen luovien alojen haasteina ovat pieni kotimarkkina ja siitä pitkälti johtuva pääomapula, joka hidastaa kansainvälistymis- ja vientimahdollisuuksia. Kasvun vauhdittamiseksi tulee kehittää alan rahoitus-, tuotantokannustin- ja edistämistoimintaa.

On erittäin positiivista, että yksi keskeisistä toimenpide-ehdotuksista koskee alan rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittämistä. Mielestämme erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että Business Finlandin tukia ja muita julkisia kannustimia kehitetään paremmin luovien alojen elinkeinotoimintaan ja IPR-aloille soveltuviksi. Tukijärjestelmissä tulee huomioida alan erityispiirteet kuten korkeat etupainotteiset investoinnit sekä ansainnan ajalliset viiveet. Näkemyksemme keskeisistä käytännön toimenpiteistä on seuraava:

- Luovan alan yrityksille tulee luoda rahoituspolku alkuvaiheen konseptointivaiheeseen.
- Luovan alan yritys-, kasvu- ja kansainvälistymisen neuvonta tulee koota osaksi Creative Business Finlandia.
- Neuvontapalveluita tulee olla saatavilla eri kokoisille luovan alan yrityksille.
- Musiikki- ja kirja-alalle tulee luoda av-alan kaltaiset tuotantokannustimet ja samalla on turvattava av-alan tuotantokannustimille riittävä rahoitus.

Luovien alojen kannalta on välttämätöntä, että oikeudenhaltijoilla on tasapuoliset ja oikeudenmukaiset neuvotteluasemat uusissa digitaalisissa jakelukanavissa. Tämän ongelman ratkaisemiseksi on tärkeää, että DSM-direktiivin kansallinen voimaansaattaminen hoidetaan päätökseen tämän vaalikauden aikana ja mahdollisimman tarkkaan direktiivin sanamuotoja seuraten. Vain näin taataan, että suomalaisilla tekijöillä ja yrityksillä on samat oikeudet kuin muissa EU-jäsenvaltioissa.

Voimaansaattamisen osana ja rinnalla on huolehdittava riittävä rahoitus kulttuuriperintölaitosten kokoelmassa olevien teosten digijakelun korvaamiseksi tekijöille. Taidekokoelmien kohdalla tilanne on erityisen polttava; digijakelun piirissä on jo 16.000 suomalaista teosta. Tekijät ovat kuitenkin vaarassa jäädä kokonaan ilman korvausta 1.1.2024 alkaen, jolloin asiaa koskeva opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitus päättyy.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Luovat ry:n jäsenten edustamista luovan alan toimijoista merkittävä osa on ammatin- ja elinkeinonharjoittajia, monet myös freelancer-pohjalta ilman yritysmuotoa. Heidän ansionsa kertyy usein pienistä puroista: taiteilijat ja tekijät saavat mm. työsuhteista palkkaa tai palkkiota, yrittäjäasemassa työkorvausta, tekijänoikeusjärjestöjen tilittämiä korvauksia, rojalteja sekä apurahoja. Näin erilaisten työnteko- ja tulomuotojen verotuksen ja eläke- sekä sosiaalimaksujen hallinta on haasteellista kenelle tahansa.

Eriyisesti luovan työn tekijöiden työttömyysturvaa olisi selkiytettävä. Taiteilijoiden tulot ovat sirpaleisia ja vaihtelevat kuukausittain, minkä johdosta vain harva pystyy olemaan työttömyyskassan jäsen tai täyttämään ansiosidonnaisen työssäoloehto. Myös työttömyysetujen maksajien tulkinnat vaihtelevat, mikä osaltaan hankaloittaa työttömyysturvan hakemista.

Raportin lähtökohta on mielestämme oikea ja kannatettava: julkinen valta takaa freelancereiden sosiaaliset oikeudet, riittävän sosiaaliturvan ja työehdot. Tuore esimerkki tekijöiden ja taiteilijoiden työmarkkina-asemaa vahvistavasta muutoksesta on julkisen talouden suunnitelmaan 2023–2026 sisältyvä päätös luopua tekijänoikeuskorvausten sovittelusta arvioitaessa oikeutta työttömyysturvaan. Muutoksen rahoitus on asianmukaisesti huomioitu myös vuoden 2023 valtion talousarvioesityksessä.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kuten raportissa mainitaan, kulttuurilla on tutkitusti huomattavia hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia. Kulttuuritarjonnan puute korona-aikana vaikutti negatiivisesti ihmisten vireyteen ja jaksamiseen. Tämä osoittaa, että luovilla aloilla on kansantaloudellisen panoksensa ohella tärkeä merkitys yhteiskunnan henkisen hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden ylläpitäjänä.

Kaira Lauri

Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY - Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry